

דמויות ההוד של כפר אתא

בסמטאות הוותיקות של כפר אתא היו מתהלכים אנשי מעלה ובעלי צורה שרבים חרדו לקראתם * דרשותיו הנפלאות של הגאון רבי אשר פולק רבם של השיכונים, מסירותו של ר' דוד יהודה כהן לטבול במקוה בכל שבת בבוקר לפני קריאת התורה, פעולות החסד האגדיים של ר' ישראל דמבינסקי, החסידים ר' אברהם יצחק וינטר ור' אברהם צבי קאהן שהלכו מרחקים כדי להתפלל במנין חסידי, ר' שבתי אלברשטיין שמסר את נפשו לחינוך ילדיו על טהרת הקודש, וכרטיס ההגרלה של רבי משה טוביב שעלה בגורל * נפשות חסידיו

יוסף מאיר האס

לאחר שבפרק השני בסדרת כפר אתא הבאנו סקירה מעוררת השראה נוסטלגית מדמויות ההוד שהתהלכו בין סמטאות הכפר הוותיק וזרעו בהן 'חיים שיש בהם', אנו ממשיכים בזאת עם הפרק השמיני שכולו התרפקות של געגועים לאותם בעלי צורה ואנשי מעשה מהדור של פעם, 'יודן פון דער פריערדיגער דור', שיוצאי כפר אתא כמהים וכוספים לאותם ימי תפארת בצילם ובמחיצתם. "כפר אתא" בגימטריא "שבת", היו אומרים החסידים הראשונים שנשמו את האווירה הייחודית שנשבה בכפר אתא הקדומה, כאשר גם היהודים הפשוטים כביכול שעסקו בחקלאות או בבתי החרושת המקומיים, היו רובם ככולם יהודים שקבעו את עיתותיהם לתורה ולחסידות שעות רבות במשך היממה, ולא לחינם היה מרן ה'בית ישראל' זי"ע מגיע מפעם לפעם לפקוד את בית העלמין בכפר אתא, שם היה נעמד להעתיך בתפילה חרישית סמוך לקברים שונים של חסידי קמאי, בהפטירו פעם התבטאות נדירה ומופלגת: "עס ליגן דא גוטע יודן, מען קען דא אויס בעטן" ... (טמונים כאן יהודים טובים, אפשר לפעול כאן).

הגאון רבי אשר פולק זצ"ל

דרשות שסחפו המונים

בשנת תשי"ג, לאחר שהתושבים החרדים בשיכונים התרבו ולא היה להם עדיין רב ומו"ץ קבוע במקום, נוצר צורך דחוף להביא רב לתושבי השיכונים. בין המועמדים הרבים למשרה זו, נבחר הגאון רבי אשר פולק זצ"ל שהיה מלפנים אב"ד בקהילות הקדוש בעלעניש וגרוסוורדיין. מסיבת ההכתרה התקיימה בחודש חשון תשי"ד ברוב פאר והדר, ועד מהרה התקבל הגר"א פולק בחיבה והערכה אצל התושבים שהעריצוהו עד מאד.

הגר"א פולק התיישב בשיכון עמידר א' ושם קבע את תפילותיו בימות החול ובשבתות, אולם בתור רבם של השיכונים בכפר אתא, הלך מפעם לפעם להתפלל בבתי הכנסת השונים. את דרשות שבת הגדול ושבת שובה היה דורש בבית הכנסת המרכזי בשיכונים. הוא היה ידוע כפה מפיק מרגליות והיה מרתק את השומעים בדרשותיו המלהיבות שסחפו אליהן מאזינים מכל רחבי הכפר גם מהאזורים המרוחקים.

וותיקי כפר אתא שהתגוררו בשיכונים, מתרפקים עד היום לזכר דמותו ההדורה. "הוא היה גאון עצום ואמרו עליו שידע את הש"ס בעל פה", מספרים לנו בערגה. "הוא היה גם מוהל מומחה ומל את כל התינוקות שנולדו בשנים הרבות בהן שימש כרב השיכונים בכפר אתא. הוא היה אהוב על הציבור וקירב בחיבה כל יהודי ללא הבדל עדה וחוג, קטן כגדול, ועם חיוכו הלבבי הקסים את כל רואיו וקיבלם בסבר פנים יפות".

הרה"ג ר' נפתלי לזר שליט"א מספר לנו על דרשה נפלאה ששמע מפי הגר"א פולק זצ"ל ונחרטה היטב במוחו: "בכפר אתא התגוררה אשה חשובה מאד מרת גרוס ע"ה, אמו של החסיד המופלג ר' משה אלי' גרוס ז"ל וחמותו של הרבני הנודע ר' שלום עוזר ברוין ז"ל. היא נפטרה בשיבה טובה מעל גיל מאה והיו לה בארון הבגדים תכריכים מוכנים, כי מנהג טוב ויפה נהגה בעצמה,

שבכל ערב שבת בעת הדלקת הנרות, היתה מוציאה את התכריכים מהארון ומניחה אותם על השולחן לפניה, להזכיר את יום המיתה.

"אני זוכר את מסע הלווייתה שהתקיים בכפר אתא, הגר"א פולק הרב של השיכונים עמד לפני המיטה וכה אמר במתק לשונו: 'מה אפשר לומר במעמד שכזה? הרי האשה הדגולה שלפנינו זכתה לאריכות ימים מופלגת ולהקים דור ישרים מבורך, אלא משל למה הדבר דומה, לבן כפר שנסע לעיירה לראות ולהחכים, הסתובב ברחובות העיר ונכנס לחנות שמכרו בה עתיקות. הוא הביט סביבו ימין ושמאל, ראה חלונות שבורים ובגדים ישנים, אך לא הבין למה צריכים למכור את זה. לקח הלה חפץ אחד בידו ובטעות שבר אותו לרסיסים. בטיפשותו חשב שלא קרה כלום, אבל המוכר צעק עליו נמרצות מה עשה ואיזה נזק נגרם לו עכשיו. הלה לא הבין את הצעקות ופשרן, ואמר בתמימותו: 'מה כבר קרה? הרי זה ממילא חפץ ישן ומאובק שאין בו צורך'... הזדעק המוכר ואמר לו: 'שוטה שבעולם! דברים חדשים הרי יש להשיג בכל מקום, הבעיה שלי היא בדיוק עם אלו הישנים שאין כבר להשיג'... סיים הגר"א פולק ואמר: 'דברים ישנים כמו אשה חשובה זו, אין להשיג כיום ועל זה יש לנו לקונן'..."

הגר"א פולק התגורר בכפר אתא עד שנת תשל"ט, אז, כאשר עזבוהו כוחותיו עבר למושב זקנים בקריית באבוב בת ים, עד פטירתו בחודש ניסן תשמ"ט.

הרה"ח ר' גבריאל חיים פריד ז"ל

כרך הגמרא שהחזיר בתשובה

את הרה"ח ר' גבריאל חיים פריד ז"ל מכפר אתא, ניתן להגדיר במילים ספורות 'איש שקט ורב פעלים'. במבט ראשוני הדברים נשמעים אולי כסותרים זה את זה, אך אלו היו כל חייו האמיתיים. מילה לא מיותרת: צנוע, שקט וענוותן, אך תוכו, איש רב פעלים. נשא ונתן באמונה, אהב לעזור לזולת בכל תחומים, בנוסף ללימוד התורה שעות רבות במשך היום.

בשנת תש"י עלה ארצה עם זוגתו תחי' לאוי"ט. תחילה התגוררו בני הזוג בבית עולים בכרמל שבחיפה, אך מאחר שנאלצו להתגורר בסמיכות למשפחה אחרת ללא כניסה נפרדת לגמרי לביתם, ראה ר' גבריאל חיים שהמקום אינו מתאים לגדל דורות ישרים בדרך ישראל סבא והחליט מיד לעבור ולהתגורר במקום אחר בהזדמנות ראשונה ויהי מה, העיקר שהמגורים יהיו במקום המתאים למשפחה חסידית.

ואכן, בהזדמנות הקרובה הוא עקר ממקום מושבו ונטע את ביתו בכפר אתא דאז, מקום שלא היה מפותח כלל. מקום דירתם היה רחוב ריק ושומם לחלוטין שהיה מיועד לפליטי שואה והיה נקרא 'בית חלוצות', למרות זאת רכש את הנכס, העיקר שהמקום התאים לדרישותיו, בית פרטי לגמרי ללא שותפים ואזור שאפשר לגדל ילדים יראי שמים.

כל מה שעמד בראש מעייניו היה אך ורק 'להעתיק את מה שהיה להמשך הדורות'. הוא השתדל להמשיך את כל מה שראה בבית הוריו, ובעיקר מבחינת החינוך שלא ויתר כמלוא נימה, למרות הקושי בתקופה ההיא כי עוד לא היו כל כך הרבה ישיבות קטנות ותלמודי תורה, אבל הוא במסירות נפש שלח את ילדיו הן הבנים והן הבנות לכל מקום שנדרש.

תפילתו שהיתה ברגש רב ובהתעוררות גדולה, הביאה אותו לשמש כשליח ציבור בימים נוראים בבית הכנסת קרעטשניף בכפר אתא. נכדו הרה"ח ר' יעקב דב פריד הי"ו מספר מזכרונות ילדותו, שבשעה שסבו ר' גבריאל חיים ניגש אל עמוד התפילה כשליח ציבור, עטף אותו האדמו"ר מקרעטשניף זצוק"ל ואמר לו בהתרגשות: "הער אויס ווי א אמאליגע יוד דאוונט פון די גאנצע הארץ"... (הקשב נא איך מתפלל יהודי של פעם מכל לבו)... ובקרב המשפחה ידוע הביטוי המפעים שנשמע מפיו של האדמו"ר מקרעטשניף-ירושלים שהעיד עליו, שהוא אף פעם לא הוציא מילה מיותרת מפיו.

בני משפחתו מספרים לנו, כי לאחר שנים של שימוש בטליתו הוותיקה, החליטו לקנות עבורו מתנה טלית חדשה. אך לאחר שעברו כמה ימים ועדיין לא החליף לחדשה, שאלו אותו על כך וענה: "כל כך הרבה תפילות התעטרתי בטלית זו שכבר ספוגה בתחנוניי, איך אני יכול להחליפה בחדש"?!...

סדר יומו היה מתקתק שנים רבות בלי שום שינוי: קם לפנות בוקר לשיעור גמרא בבית הכנסת 'פיאסצנה', מתפלל שחרית, לומד שיעור 'חוק לישראל', טועם פת שחרית ולאחר מכן עוסק במסחר בעצים, בערב שב ללימוד עד עומק הליל. בשבתות היה מרביץ

תורה ברבים בבית הכנסת קרעטשניץ, כשלפני קריאת התורה מסר שיעור בספר אור החיים הקדוש. בשעות אחה"צ מסר שיעור בס' 'עין יעקב בבית הכנסת פיסאצנה והרבה ללמוד עם בניו ונכדיו.

והנה סיפור מפעם: פעם בעת לימודו בגמרא בסלון ביתו בכפר אתא, נכנס בחור חילוני לבית והביט בו איך הוא מרוכז כל כולו בתוך הלימוד. כשסיים ר' גבריאל חיים את לימודו, שאל אותו הבחור אם הוא יכול להשאילו את הספר הזה לשבועיים והסכים לכך בחפץ לב. כששאלו אותו איך הוא מסכים להשאיל כך כזה יקר מתוך סט שלם, אולי לא יחזירו לו את הספר, ענה בפשטות, שאם יהודי חפץ בספר קדוש אין מקום לשאלות. לאחר מספר שנים כשנכנסה זוגתו לחנות כלים שהיתה בבעלותו של יהודי חרדי לקנות סיר, אמר לה המוכר: "תשלמי כמה שאת רוצה" ... לפני צאתה מהחנות, שאל אותה המוכר האם זכור לה מקרה בו ביקר בחור חילוני בביתם והשאיל כך גמרא? אני הוא אותו בחור ואת המהפך שחל בחיי אני זוקף לזכות בעלך" ...

הגאון רבי נחום אברהם ספרא זצ"ל

ויכוח בכרטיס שעלה בגורל

אחד מפארי התושבים בכפר אתא, היה הגאון רבי נחום אברהם ספרא זצ"ל. בתקופתו של הגר"ב מנדלזון היה הגרנ"א ספרא נחשב לדמות המשפיעה ביותר בכפר אחרי המרא דאתרא, כאשר בכל פעם שהגר"ב מנדלזון נאלץ להיעדר מהכפר, היה מורה לכל התושבים לפנות אל הגרנ"א ספרא עם כל השאלות והספיקות. גם מרן ה'בית ישראל' היה מחשיבו ביותר ובהיותו בחיפה בחודשי הקיץ למנוחה, היה נכנס לביקר את חסידיו תושבי כפר אתא, אך בכל ביקור לא פסח על ביתו של הרב ספרא.

כשחלה הרב ספרא את חוליו האחרון וכבר שהה בבני ברק, הגיע הרבי מגור לבקרו ובמשך מספר שבועות שלח מדי שבוע שליח לדרוש בשלומו, חוץ משבוע אחד בו השליח לא הגיע, ובאותו שבוע נפטר הרב ספרא... במסע הלווייתו של הגרנ"א ספרא ב"ב אייר תשכ"ב, יצאו כל התושבים לפתחו של הכפר לחלוק לו כבוד אחרון, משם ליווהו אל בית הכנסת בו נערכו ההספדים, ולאחר מכן נטמן בבית הקברות הישן יחד עם ששה ספרי תורה פסולים, לאמור: קיים זה מה שכתוב בזה.

מספר יליד הכפר, המשפיע הגה"ח רבי ישראל מאיר ברנר שליט"א מעיה"ק ירושלים: "בכפר אתא דאז התגורר זקני הצדיק הנודע רבי משה טויב זצ"ל, שהיה תלמיד חכם מופלג וידיד נאמן לרבי נחום אברהם ספרא שהיה דואג לו כל הזמן. גם רבי משה מצידו היה מזהיר את כל התושבים שיראו להיזהר בכבודו של הרב ספרא כי אדם גדול הוא. באחת השנים ביום הפורים שיגר לו הרב ספרא 'משלוח-מנות' ובו מצורף כרטיס הגרלה, ולמרבה הפלא הכרטיס עלה בגורל בסכום גדול.

"למחרת הפורים התנהל בבית הכנסת בכפר ויכוח גדול בקול רעש בין הרב ספרא לרבי משה טויב, כשרבי משה טוען שוודאי לא התכוון לתת לו זכייה בסכום כה גבוה, אבל הרב ספרא סירב לקבל את הכרטיס חזרה, עד שעלתה פשרה בין שניהם, כי בסכום זה יערכו קידוש בבית הכנסת ושאר הסכום יהיה למחייתו של רבי משה. בסכום זה השיא רבי משה טויב את ילדיו ובו קנה חלקת קבר בבית העלמין העתיק בצפת. על מצבת קבורתו נחקק: 'הצדיק מכפר אתא'."

השלמה מפעמיט לב אנו שומעים מפי הרה"ח ר' יעקב גשייד שליט"א: "רבי משה טויב היה נוסע בכל ערב חודש להתפלל על חלקת קברו שרכש בחייו בצפת, כאשר בימים ההם נסיעה מכפר אתא לצפת לא היה קלה כלל וארכה שעות רבות, אך בכל ערב ר"ח היה נצפה רבי משה עולה על אוטובוס לחיפה ומשם לצפת, ובדרך חזרתו שוב עשה אותו מסלול". ר' יעקב מוסיף ומציין, כי אחרי פטירתו של רבי משה טויב, היה נשאל לא אחת על ידי מרן ה'בית ישראל' זי"ע: "ווי ליגט רבי משה טויב?" (היכן קבור רבי משה טויב?), ויהי לפלא.

עוד מספר ר' יעקב, כי רבי משה טויב היה מלמד את הילדים בכפר אתא לימודי גמרא בשעות הערב, כאילו שלא היה להם מספיק מה שלמדו ב'חדר'... אלא שהילדים שהיו שובבים ומלאי מרץ, היו מנצלים את העובדה שהלימוד התקיים לאורם של הנרות [באותם ימים לא היה חשמל בבתים], והיו חותכים את הנרות למחציתם כדי שהנרות יסיימו את בעירתם במהרה והלימודים יסתיימו בהקדם... רבי משה שהיה יהודי מורם מעם, לא העלה על דעתו לרגע את מעשה הקונדס של הילדים, והיה שואל אותם בתמימות: "למה קניתם היום נרות קטנים כל כך?!" ...

הרה"ח ר' שבתי אלברשטיין ז"ל

מסעדה כשרה בבית החרושת

בפרקים הקודמים כבר הבאנו את שמותיהם של החסידים ואנשי המעשה שעבדו כפועלים שכירים בבתי החרושת של הכפר – 'אתא' ו'צבע'. בבית החרושת 'אתא' פעלה מסעדה כשרה למהדרין, בה יכלו העובדים החרדים לסעוד את לבבם כאוות נפשם ללא שום חשש, כאשר העומד מאחורי המלאכה הוא לא אחר מאשר הרה"ח ר' שבתי אלברשטיין ז"ל, מזקני ונכבדי חסידי גור בכפר אתא. בית החרושת 'אתא' ייצר בדים מכל הסוגים בטיב מובחר ביותר והיה היחיד בארץ באותו זמן למוצרים אלו. ר' שבתי עבד בביקורת בדים וכשנחלש מעמידת 8 שעות ביום, המשיך לעבוד בבית החרושת בהנהלת החשבונות.

בתחילה עבד ר' שבתי כפועל רגיל בבית החרושת, עד שנבחר באחד הימים לתפקיד הנחשק 'יו"ר ועד עובדי בית החרושת'. בני משפחתו מספרים לנו, כי המינוי לתפקיד הבכיר הגיע בהפתעה מוחלטת ור' שבתי לא ידע עליה מראש. מי שהגיע לבשר לו את הבשורה המשמחת בביתו, היה מר יוסף אלמוגי יו"ר ועד הפועלים בחיפה וח"כ חילוני למהדרין, שכשראה את משפחת אלברשטיין מתגוררת בצריף פשוט, אמר לר' שבתי מיד: "כך אתה גר? מגיעה לך דירה בשיכונים", אבל ר' שבתי ביכר לוותר והמשיך לגור בצריף הפשוט והצפוף, ובלבד שיתגורר בסביבה קרובה לשטיבל ומקומות חינוך לילדיו כרצונו הטהור.

את בית החרושת 'אתא' הקים חילוני מובהק בשם מולר ופתח בה מסעדה לרווחת העובדים שהיו ברובם חילונים, אך לא היתה בה כשרות מהודרת, מה שמנע מהעובדים החרדים לדבר ד' ליהנות משירותי המסעדה. הפעולה הראשונה של ר' שבתי אלברשטיין בתפקידו החדש היתה להחליף את המסעדה הקיימת לכשרה למהדרין, כשטענתו בידו, שמי שלא מקפיד על כשרות יכול לאכול גם במסעדה כשרה למהדרין, אולם מי שמקפיד על כשרות מהדרין לא יכול לאכול במסעדה לא כשרה. ואכן טענה זו התקבלה אצל בעל הבית בהבנה מלאה, אך היות ולא היו בימים ההם כלים חד פעמיים, הושלכו כל הכלים הישנים החוצה ונקנו חדשים במקומם בהוצאה לא מבוטלת, מתוך אהדה רבה שאהבו את ר' שבתי הצדיק.

דמותו של הרה"ח ר' שבתי אלברשטיין ז"ל זכורה לטוב גם הודות למסירות נפשו יוצאת הדופן עבור חינוך ילדיו במוסדות תורה מקובלים. בנותיו יכלו להיכנס ללמוד בחינם במוסדות 'המזרחי' כרצונו של המנהל מר מרגלית כדי שייקראו שהבנות של אלברשטיין לומדות אצלו, אך למרות שלא היה אז חוק חינוך חובה כהיום שמממן לימודים, ר' שבתי וזוגתו נאזרו במסירות נפש ושלחו את בנותיהם ללמוד במוסדות 'בית יעקב' בחיפה עד גמר התיכון, מה שעלה הון רב מלבד הוצאות הנסיעות דבר יום ביומו מכפר את חיפה, ובלבד שבנותיו לא ילמדו ב'מזרחי'. גם את בניו שלח ר' שבתי ללמוד בישיבות בירושלים הרחוקה, כשהוא זוכה לראותם בביתו בכפר אתא רק פעמיים בשנה וגם זה אחרי שעברו עליהם ארבע שעות נסיעה. את משלוחי הכביסה לבנים שלחו דרך הדואר בכל חודש, קשר רציף ותמידי לא היה כלל, אך בסופו של דבר זכה להקים דור ישרים מבורך, בדיוק כפי שביקש וחפץ כל ימיו.

ר' שבתי גם היה ראש וראשון לכל דבר שבקדושה, וגם בעוני המחפיר של הימים ההם, היו תושבים דתיים ומסורתיים מחכים לחרושת שהיה מכין מתפוח אחד, וכך בחזרתו מבית הכנסת בליל הסדר עמד וחילק לכל דכפין חרוסת בכוסית... וכשהוסיפו חלקה חדשה לבית העלמין בכפר אתא, הרי שעם קבורת הנפטר הראשון אסור היה להשאיר את המקום ריק עד שייטמן השני לו, ומי היה מסוגל לעשות זאת? ר' שבתי שלא חת מפני איש אלא מאבינו שבשמים, התנדב ולא בתור איש חברה קדישא, להיות נוכח שם יום ולילה עד לנפטר הבא, ואילו לא דברים של מה בכך.

וותיקי כפר אתא מספרים לנו על ה'ידיים' הנפלאות של ר' שבתי, שניחן מן השמים בכישרון מבורך של ציורים ואומניות שהפליאו את כל רואיהם ביופיים. באותן תקופות כל טבלאות ה'שויתי' בבתי הכנסת היו מעשי ידיו לתפארה, שהיה מקשט אותם באיורים מיוחדים עם מנורות וכתב יד מושך עין ולב. בכל פעם שהיו צריכים שלטים יפים לשמחות ולאירועים, ר' שבתי אלברשטיין היה הכתובת לכך.

הרה"ח ר' דוד יהודה כהן ז"ל

טבילה במקוה בכל מחיר

וּוּתִיקִי כִּפֵּר אֶתָּא זֹכְרִים הֵיטֵב אֶת הַרָּה"ח ר' דוד יהודה כהן ז"ל שְׁהִיָּה חֶלֶק מֵהֶנוּף שֶׁל הַכֹּפֶר מִשְׁךְ עֶשְׂרֹת שָׁנִים. מִשְׁפַּחַת כֹּהֵן עֲלֵתָה אֶרְצָה בִּשְׁנַת תִּשְׁ"י וְקָבְעָה אֶת מִשְׁכְּנָה בַּכֹּפֶר אֶתָּא. הַדִּירָה בָּהּ שׁוֹכְנֵי הֵיטֵב קִטְנָה מֵאֵד בֵּת חֹדֶר אֶחָד וּמִטְבַּחֹן קֶטָן, גִּג מֵאֶסְבֶּסֶט וְלֹא חֲשַׁמֵּל, בִּשְׁכֻנַּת בִּלְקוּנִים קִטְנִים, דוּ מִשְׁפַּחְתֵּיִם. אֲזֹר מִגּוּרֵיהֶם לֹא הָיָה בִּמְרֹכֶז הַכֹּפֶר, אֲלֵא בִּשְׁכֻנִּים הַמְרוּחָקִים מִרְחָק שֶׁל כִּמְחֻצִּית הַשְּׁעָה הַלִּיכָה רִגְלִית מִמְרֹכֶז הַכֹּפֶר. גַּם פִּרְסָנָה מְסֻדֶּרֶת לֹא הִיָּתָה לוֹ לִר' דוד יהודה, אֲלֵא עֲבוּדוֹת שְׁבָאוּ לוֹ בַּהֲזַדְמָנוּיּוֹת שׁוֹנוֹת וּבֵין הֵיטֵר הָיָה גַּם פּוֹעֵל בֵּינָן, מִלֵּאכָה בָּהּ כִּמְעַט כָּל הָעוֹלָם הַחֲדָשִׁים פְּלִיטִי הַשּׁוֹאָה הַתְּפִרְסָנוּ מִמֶּנָּה בִּרְאשִׁית דֶּרֶכָּם בָּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל.

עַד מֵהֵרָה הִתְקַרֵּב אֶל רַבּוֹ שֶׁל הַכֹּפֶר, הַגֵּר"ב מִנְדִּלְזוֹן זְצוּק"ל, שֶׁאֵף דָּאָג לְכָל מַחְסוּרוֹ בַּחֲגֵי הַפֶּסַח הָרִאשׁוֹן שֶׁהִגִּיעַ קֶצֶת אַחֲרֵי עֲלוֹתָם אֶרְצָה, וּנְפִשׁוֹ דִּבְקָה בְּנַפְשׁוֹ בֵּיתֵר עוֹז וְשֶׁאֵת. לְצַעֲרוֹ הֵרַב, לֹא אֶרְכּוּ הַיָּמִים בְּצִילוֹ שֶׁל הַמֶּרָא דֵּאֶתָּרָא, כִּי כִּבְר בְּאֶדְרֵי תִשְׁ"ב עֲזַב אֶת הַכֹּפֶר לְקוֹמְמוּיּוֹת, וְעַל אֵף שֶׁנִּסָּה לְשַׁכְנֶעַ אֶת ר' דוד יהודה לְעִבּוֹר יַחַד עִמּוֹ כִּפִּי שֶׁעָשׂוֹ כִּמָּה תּוֹשְׁבִים, לֹא יָצָא הַדְּבָר לְפּוֹעֵל. בַּהֲמִשְׁךְ דִּבְקָה ר' דוד יהודה בִּמְרֵן ה'עֶטְרֶת מִשָּׁה' זִי"ע מִמֵּאֲקוּוֹא שֶׁהִגִּיעַ תְּקוּפָה קֶצֶרָה לְאַחֵר מִכֵּן לְכַפֵּר אֶתָּא וְהֵחֵל לִכְוֹן בָּהּ חַיִּים שִׁישׁ בֵּהֶם תּוֹרָה וְחִסְדוֹת. בְּמִשְׁךְ שְׁלוֹשִׁים וְאַחַת שָׁנוֹת כֹּהֲנוֹתָ שֶׁל מֶרֶן גֵּאֲב"ד מֵאֲקוּוֹא בַּכֹּפֶר אֶתָּא, לֹא הִיָּתָה שְׁאֵלָה קִטְנָה כְּגֹדֹלָה שֶׁלֹּא הִגִּיעַ אֵיטָה אֶל ה'עֶטְרֶת מִשָּׁה' וְעַל פִּי יוֹשֶׁק כָּל דְּבָר. גַּם הֵרַב מִמֵּאֲקוּוֹא הָעֵרִיכוּ מֵאֵד וְתִמִּיד שִׁמַּח עִמּוֹ בְּכָל שְׁמֻחוֹתָיו, וּבִשְׁנַת תִּשְׁכ"א כִּשְׁעָרְךָ שִׁמַּחַת בֵּר מִצּוֹה לְבִנּוֹ הַרָּה"ח ר' יְהוֹשֻׁעַ גֹּד כֹּהֵן הִי"ו מַחִיפָה, טֵרַח ה'עֶטְרֶת מִשָּׁה' וְעַלָּה כְּבֵרֶת דֶּרֶךְ אֲרוּכָה לְהִתְפַּלֵּל בֵּית הַמִּדְרָשׁ בִּשְׁכֻנֵּי הָעִיר לְרִגְלֵי הַשְּׁמַחָה, וְלֵאחֵר מִכֵּן אֵף עָלָה לְבֵיתוֹ שֶׁל ר' דוד יהודה לְקִידוּשָׁא רַבָּה. מִנְהֵג יָפָה הִנְהִיג לְעַצְמוֹ ר' דוד יהודה, שִׁפְעֵמִיִּים בִּשְׁנָה הָיָה נִכְנָס אֶל מֶרֶן ה'עֶטְרֶת מִשָּׁה' וְנָתַן לִידִיו מַעֲטָפָה וּבִתּוּכָה קוּוִיטֵל עִם פְּדִיוֹן, לְפָנָי פֶּסַח וּבֵין כֹּסֶה לְעִשּׂוֹר. מִדֵּי שָׁנָה בַּחֹל הַמוּעֵד סוֹכוֹת, בְּאוֹשְׁפִיזִין שֶׁל מִשָּׁה רַעִיָּא מִהֵימָנָא, כִּשְׁהִיּוֹ מִתְאַסְפִּים חֲסִידִים וְאַנְשֵׁי מַעֲשָׂה בְּסוֹכוֹתָ שֶׁל מֶרֶן ה'עֶטְרֶת מִשָּׁה', הָיָה מַכְבֵּד אֶת ר' דוד יהודה לְזִמְרָה וּפְנָה אֵלָיו בְּאַמְרוֹ: "דוד לִיב אֵי נִיגוֹן"... אַחַת מִמַּעֲלוֹתָיו שֶׁל ר' דוד יהודה הִיָּתָה עוֹבְדַת הַיּוֹתוֹ בַּעַל קוֹרָא לְמַעֲלָה מַחֲמִשִּׁים שָׁנָה תְּמִימוֹת וְרִצּוּפוֹת, מֵאֵז גִּיל הַבֶּר-מִצּוּוֹה. דִּיִּקֵּן נִפְלָא הָיָה וְקָרָא בְּמִתִּינּוֹת כְּמוֹנָה מַעוֹת בְּהִיגוֹי וְחִיתוֹךְ אוֹתִיּוֹת לְהַפְלִיא. בִּשְׁנֹתָיו הָרִאשׁוֹנוֹת בַּכֹּפֶר אֶתָּא, כִּשְׁהֵאֲזוֹר בּוֹ הַתְּגוּרָר לֹא הָיָה עֵדִיין בְּנוֹי וּמִפּוֹתָח, הָרִי שְׁבֵתוֹר בַּעַל קוֹרָא הַקֶּפִּיד עַל טְבִילָה בַּמַּקְוֶה בְּכָל מַחִיר, וְהָיָה צוֹעֵד רִגְלִי בִּשְׁבֵת בְּבוֹקֶר כִּמְחֻצִּית הַשְּׁעָה לְכָל צֶדֶד עַד לְמִרְכֶּז הַכֹּפֶר, בֵּין בַּחוּרְף בְּקוֹר הָעֵז בִּשְׁעוֹת הַבּוֹקֶר הַמוֹקְדָּמוֹת, וּבֵין בִּימֵי הַקִּיץ הַחֲמִים. בְּמִשְׁךְ שָׁנוֹת מִגּוּרָיו בַּכֹּפֶר אֶתָּא, הָיָה ר' דוד יהודה כְּתוּבַת יְדוּעָה לְמִטְרֹת צִדְקָה וְחֶסֶד, בְּהִיּוֹתוֹ יָד יָמִינוֹ שֶׁל יָדִיד נִפְשׁוֹ, הָעֶסְקָן הַדְּגוּל וְהַבִּלְתִּי נִשְׁכָּח, מִגְּדוּלֵי חֲשׁוּבֵי הָעוֹסְקִים בְּצִרְכֵּי צִיבּוֹר בְּאַמוֹנָה בַּכֹּפֶר אֶתָּא, הַרָּה"ח ר' יִשְׂרָאֵל דְּמַבִּינְסְקִי ז"ל. בְּכָל הַזְּדַמְנוֹת שֶׁהָיָה צָרִיךְ לְגִיִּיס כֹּסְפִים לְצִדְקָה וְחֶסֶד, עֲזָרָה וְתִמְכִּיכָה לְנִזְקָקִים, הַכִּנְסַת כֹּלָה אוֹ עֲזָרָה לְחוֹלִים, הָיָה ר' יִשְׂרָאֵל תְּמִיד פּוֹנֶה לִר' דוד יהודה שֶׁיַּעֲמֹד לְעֲזָרָתוֹ בְּגִיוֹס כֹּסְפִים לְמִטְרֹת קוֹדֶשׁ. ר' דוד יהודה הָיָה נִרְתֵּם תְּמִיד לְהִיּוֹת מֵהָעוֹשִׂים וְהַמַּעֲשִׂים לְמַעַן הַצִּדְקָה, הַלֵּךְ וּכִיתַת רִגְלָיו מִבֵּית לְבֵית וּבִכּוּחוֹ הַרְטוּרִי וּבִלְשׁוֹנוֹ הַנְּעִימָה, הַצִּלִּיחַ לְאַסּוּף סְכוּמִים נִכְבָּדִים.

הַרָּה"ח ר' יִשְׂרָאֵל דְּמַבִּינְסְקִי ז"ל

פְּעוּלוֹת חֶסֶד בְּמִלּוֹא הַמֶּרֶץ

אֶת הַרָּה"ח ר' יִשְׂרָאֵל דְּמַבִּינְסְקִי ז"ל הִזְכַּרְנוּ כִּבְר בְּפָרְקִים הָרִאשׁוֹנִים שֶׁל הַסִּדְרָה עַל כֹּפֶר אֶתָּא, אִוֵּלם לְאַחֵר שֶׁנִּחְשַׁפְנוּ לְמִידַת טוֹבוֹ וְחִסְדוֹתָיו הַמוֹפְלָאָה שֶׁכִּמְעַט אֵין לָהּ אַח וְרַע, אֲנִי שִׁמְחִים לְהִגִּישׁ בְּזֹאת שׁוֹרוֹת נּוֹסְפוֹת לְזַכְרוֹ הַטּוֹב שֶׁל שֶׁר הַחֶסֶד וְהַנְּדִיבוֹת בַּכֹּפֶר אֶתָּא שֶׁל הַיָּמִים הֵהֶם, כִּפִּי שֶׁשִּׁמְעֵנוּ בִּשְׁיַחָה מִיּוֹחַדַּת שֶׁנַּעֲרָכָה עִם הַרָּה"ג ר' נִפְתָּלִי לִזְרֵי שְׁלִיט"א שֶׁזָּכָה בִּבְחֻרוֹתָיו לְמִלְאוֹת אֶסְמִיו שֶׁבַע מִלּוֹא חוֹפְנִיִּים בְּמַחֲצִיתוֹ שֶׁל ר' יִשְׂרָאֵל דְּמַבִּינְסְקִי.

ר' יִשְׂרָאֵל הָיָה יָלִיד פּוֹלִין שֶׁם הַתְּפִרְסָנוּ מִעֲבוּדַת הַסִּנְדְּלוֹרוֹת. הוּא עָלָה אֶרְצָה בִּשְׁנַת תִּר"פ וְתַחֲלִילָה הַתְּגוּרָר בְּתֵל אַבִּיב, אֵךְ לְאוּר הַמַּצֵּב הַכֹּלְכָלִי הַמַּחְפִּיר שֶׁל תֵּל אַבִּיב בִּימֵים הֵהֶם, עֲבַר לְכַפֵּר אֶתָּא הַיּוֹת וְשֵׁם הַתְּגוּרָרוֹ יִדִּיּוֹ וּמִכְרִיו שֶׁעָלוּ גַּם הֵם לְאַרְץ מְפּוֹלִין. "הוּא הָיָה גִבְאֵי צִדְקָה בְּכָל רֵמ"ח אֵיבְרִיו וְשֵׁם" הַיִּדִּיּוֹ", זֹכֵר ר' נִפְתָּלִי הֵיטֵב. "כָּל עֲנִיִּי הַצִּדְקָה שֶׁל כֹּפֶר אֶתָּא עֲבָרָה דְּרֹכּוֹ, אִפִּילוֹ רַבִּי בִּנְיָמִין מִנְדִּלְזוֹן הַמֶּרָא דֵּאֶתָּרָא, הָיָה הוֹלֵךְ אֵלָיו לְבַקֵּשׁ כֹּסֶפִי צִדְקָה לְעֲנִיִּים וְנִזְקָקִים מִבְּנֵי הַכֹּפֶר, כִּי לְרַבִּי בִּנְיָמִין לֹא הִיָּתָה שׁוֹם שִׁיכּוֹת עִם כֹּסֶף.

"אני זוכר שר' ישראל סיפר לי בבדיחותא, שפעם נסע רבי בנימין לפרופסור מסוים בתל אביב והיו צריכים לשלוח אליו כסף. חשב ר' ישראל לעצמו, שמן הסתם רבי בנימין יהיה עסוק בדברי תורה ולא יזכור היכן הכסף, לכן הכניס את הכסף למעטפה וקשר אותה עם חוט לצווארון חולצתו של רבי בנימין ואמר לו: 'אתם רואים את החוט הזה, הוא בוודאי יציק לכם כל הדרך מכפר אתא לתל אביב, אבל כשהפרופסור ישאל אתכם היכן הכסף, תזכרו מהחוט הזה ותוציאו את הכסף מהמעטפה'..."

ר' נפתלי מוסיף ומספר לנו על הנהגה ייחודית שהבחין אצל גבאי הצדקה ר' ישראל דמבינסקי הראויה להערכה: "ר' ישראל היה מסתובב בבית המדרש עם קופת צדקה בתפילות מנחה ומעריב, אך היות וישנם כאלו שאין להם מה להכניס לתוך הקופה ונוצר מצב לא נעים בו הם מתביישים מהגבאי שכולם זורקים לתוך הקופה מטבע כלשהי ורק הם נמנעים, לכן היה ר' ישראל מסתובב עם הקופה כשפניו מצודדות לכיוון אחר לגמרי מזה שעומד לפניו, כך שבכל מקרה לא ראה מי מכניס מטבע לקופה ומי לא... בתחילה לא הבנתי את פשר מנהגו המוזר הזה, אך ברבות הימים ראיתי בס' 'מטה אפרים' שכותב אזהרה לגבאי צדקות שלא יעשו פלילות עם האנשים, ואז הבנתי למה בחר ללכת ככה עם הקופה כשפניו לאחוריו. מעניין לציין גם שבצוואתו כתב שכל כספו ילך למוסדות תולדות אהרן – אליהם היה קשור בכל מאודו כל השנים – ומכוח הדין של ירושה הוא מותיר פונט אחד בודד שילך לבנו אחריו..."

אפיזודה מעניינת זכורה לר' נפתלי היטב: "לכל חתונה של משפחות מכפר אתא שהתקיימה בבני ברק, היו כל התושבים נוסעים להשתתף מתוך אחוות רעים. היינו יוצאים עם משאית ישירה מהכפר בשעה ארבע אחר הצהריים ובשעה אחת עשרה בלילה חזרנו לכפר אתא באישון לילה, אך למרות שעת הלינה המאוחרת בעקבות החתונה, אנשים לא התפנקו ויצאו לעבוד למחרת כרגיל מבוקר ועד ערב. אבי הרה"ח ר' דוד לזר ז"ל היה עמל לפרנסתו משעות הבוקר ועד שעות הערב, וכך זכורה לי חתונה אחת שאבי ז"ל היה צריך לנסוע לבני ברק מיד בסיום עבודתו, כשאנינו מספיק אפילו להיכנס הביתה לטעום דבר מה אחרי יום עבודה מפרך. אבא אמר לעצמו שבחתונה הוא כבר יאכל לשובע נפשו, אלא שברגע שנטל את ידיו לסעודה, ניגש אליו ר' ישראל דמבינסקי ואמר לו: 'ר' דוד, בא נלך לאסוף כסף בין המסובים'... אבא ניסה לומר לו שימתין כמה רגעים עד שיטעם משהו, אבל ר' ישראל לא יותר ודחק בו באמרו: 'דוד, הגעת לחתונה לשמוח או לא?'... ר' ישראל היה יהודי שלא יכלו להגיד לו 'לא', ואבא קם והלך אתו לסבב בין הקרואים לחתונה".

למה עזב את השיעור?

בפיו של הרה"ג ר' נפתלי לזר שליט"א סיפור נוסף אופייני לר' ישראל: בכפר אתא היה יהודי צדיק בנש"ק ותלמיד חכם מופלג, הרה"ג ר' אליעזר ברגר זצ"ל ממישקולץ, שמסר שיעור בכל יום ור' ישראל היה ממשתתפי השיעור בקביעות [הרה"ח ר' יעקב גשייד שליט"א מסר לנו, כי מרן העטרת משה' ממאקווא אמר לו פעם: 'רבי אליעזר ברגר הוא יהודי שידוע ש"ס']. יום אחד אומר לי ר' ישראל: 'נפתלי, בא נלמד בחברותא', שאלתי אותו: 'למה אתה צריך חברותא, הרי אתה הולך לשיעור של הרב ברגר?' השיב לי ר' ישראל בקצרה: 'אני יותר לא הולך לשיעור הזה'. כששאלתי למה ומדוע, אמר לי בהתחמקות שאני יכול לומר לי כרגע את הסיבה.

"התחלנו ללמוד מסכת בבא בתרא ואחרי מספר דפים הגענו למאמרי חז"ל על הדרגות של מקבלי הצדקה, מתי צריך לתת להם תמיכה ומתי לא. שמתי לב שר' ישראל זע באי נוחות על מקומו ואמרתי לו: 'אני יודע מה מפריע לך, בוודאי אתה תמה איך חז"ל נותנים לאנשים לרעוב לפת לחם כשאנשים עומדים בדרישות הכתובות בגמרא'. השיב לי ר' ישראל: 'אכן, זה מה שמפריע לי... הסברתי לו את עומק הכוונה, שיש לחלק בין ממון פרטי שבו צריכים לתת לעניים אפילו מאה פעמים, יתן ויחזור ויתן, בלי לבדוק בציציותיו של המבקש, אולם בכספי ציבור חייבים להיות קריטריונים למי לתת וכמה, כדי לא לבזבז כספי ציבור לחינם.

"ר' ישראל נהנה מאד מההסבר שלי ואז הפתיע אותי ואמר לי: 'נפתלי, אני עוד חייב לך תשובה למה עזבתי את השיעור של רבי אליעזר ברגר! אסביר לך, לפני כמה ימים התיישב שם בשיעור אחד המשתייך ל'מזרחי' ואמרו לי שהוא יהודי ירא שמים ובניו אף לומדים בישיבות; אותי לא מעניינים מעשיו כלל, אם הוא 'מזרחי' הוא 'טרייף' ואני לא יושב אתו באותו שולחן, לכן עזבתי את השיעור'..."

במסגרת:

החסידים שהגיעו מרחוק להתפלל בשבת בכפר אתא

בשיחתנו המרתקת עם הרה"ח ר' יעקב גשייד שליט"א, שמענו מפיו שבימים מאלפים על דמויותיהם של החסידים הראשונים בכפר אתא, שהיו סמל ודוגמה למופת ליהודים קמאיים שכל הגיגיהם רק תורה ועבודה.

"היה יהודי בשם ר' אברהם צבי קאהן ז"ל מחסידי אלכסנדר עוד מפולין, שהתגורר בקריית פרוסטיג על-יד קריית בנימין, בין חיפה לכפר אתא. ככל הנראה בני משפחתו לא היו דתיים לגמרי, ובשבת חיפש מקום יהודי בו יוכל להתפלל כאוות נפשו. הוא היה הולך מספר ק"מ רגלית עד לכפר אתא הלוך ושוב על אף גילו המבוגר, והיה מתפלל בשטיבל של חסידי גור או אצל רבי בנימין מנדלזון, ולפעמים גם היה נותר בכפר אתא לסעודת ליל שבת קודש. כולם כיבדו אותו מאד והעריכוהו על הקרבתו האישית לבוא ולהתפלל במנין חסידי גם במרחק כה רב.

"כמוהו היה יהודי נוסף בשם ר' אברהם יצחק וינטר ז"ל מחסידי רוז'ין, שהתגורר גם הוא בקריית פרוסטיג. כנראה משפחתו לא היתה חרדית ונפשו הרוחנית חיפשה מקום ראוי לערוך את תפילות השבת בהתרוממות חסידית. הוא היה מגיע בכל שבת מרחוק מקום לכפר אתא, כדי להתפלל איתנו כאשר עם לבבו...